

شیوع اختلالات روانشناختی در بین دانش‌آموزان دبستانی در سرچشمه

محمود علیپور¹، سید محمدحسین موسوی نسب²

1 دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی کرمان، ایران

2 استادیار بخش روانشناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان،

ایران

چکیده

در این تحقیق شیوع اختلالات روان‌شناختی در بین دانش‌آموزان دبستانی سرچشمه مورد بررسی قرار گرفته است. جامعه مورد بررسی شامل کلیه دانش‌آموزان پسر و دختر دبستانی می‌شود که در سال 1393 در سرچشمه مشغول به تحصیل بودند. فرم سیاهه رفتاری کودکان آخنباخ جهت جمع‌آوری داده‌های مورد نظر و نرم افزارهای SPSS و Excel جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها مورد استفاده قرار گرفت. بر اساس تجزیه و تحلیل انجام شده، شیوع اختلالات رفتاری در بین دانش‌آموزان سرچشمه نسبت به مناطق دیگر بیشتر می‌باشد، بطوریکه 41٪ از دانش‌آموزان حداقل نشانه‌های یک اختلال روان‌شناختی را از خود بروز می‌دهند. همچنین، مشکلات عاطفی با 18٪ بیشترین شیوع و مشکلات جسمانی با 12٪ کمترین شیوع را در بین دانش‌آموزان ابتدایی سرچشمه دارند. در سرچشمه در اکثر موارد اختلاف معناداری بین شیوع اختلالات رفتاری در بین دانش‌آموزان دختر و پسر مشاهده نمی‌شود.

کلمات کلیدی: اختلالات، روان‌شناختی، دانش‌آموزان، دبستانی، شیوع

The prevalence of psychological Disorder among the primary schools students in SarcheshmehMahmoud Alipour¹; Hossein Mousavi Nesab²

1 Department of Psychology, Kerman Islamic Azad University, Kerman, Iran

2 Department of Psychology, Shaid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran

Abstract

In this research, the prevalence of psychological Disorder among the primary schools students in Sarcheshmeh city in 1393 has been investigated. The Children Behavior Check List (CBCL) form and Excel and SPSS software is used for data collection and data analysis. The population includes all students that were studying in Sarcheshmeh city primary schools in 1393. Based on the analysis, prevalence of psychological disorder among the primary schools students in Sarcheshmeh city is more than other places in Iran, forty-one percent (41%) of students show at least one disorder symptoms. Affect problems with 18% has the most percentage and somatic problems with 12% is lowest. Mostly in Sarcheshmeh there is any meaningful differences between girls and boys behavioral disorders prevalence.

Keywords: Disorders, Psychological, Students, Primary School, Prevalence

احتمالاً برخی از اختلالات روان‌شناختی ریشه در کودکی و نوجوانی دارند و اگر این اختلالات در کودکی و نوجوانی مورد توجه قرار گیرند، عوارض ناشی از آن‌ها کاهش خواهد یافت. براساس مطالعات انجام شده توسط آمینگر و همکاران (1999) روان‌پریشی‌های مربوط به اسکیزوفرنی می‌توانند به اختلالات کودکی مربوط باشند. آن‌ها همچنین به ارتباط بین مشکلات رفتاری کودکان و مشکلات روان‌شناختی بزرگسالی اشاره کرده‌اند.

کاستلو و همکاران (2003) مطالعه‌ای جهت بررسی شیوع و توسعه اختلالات روان‌پزشکی در بین کودکان و بزرگسالان انجام دادند. جامعه مورد بررسی آن‌ها شامل کودکان 9 تا 16 سال از هر دو جنس است. بر اساس مطالعه آن‌ها، شیوع سه ماهه هر گونه اختلالی برابر با 13.3٪ بوده و در طول دوره مطالعه 36.7٪ از شرکت کنندگان، حداقل یک اختلال روان‌پزشکی داشتند (31٪ از دختران و 42٪ از پسران). این درصد از اختلال نشان از اهمیت بررسی میزان شیوع اختلالات رفتاری در بین کودکان دارد. مارک اپلر و همکاران در سال 2010 به بررسی و بازبینی برنامه‌های پیش‌گیرانه که هدف آن‌ها مشکلات روان‌شناختی کودکان بود، پرداختند. آن‌ها برنامه‌های را مورد بررسی قرار دادند که درجه تاثیر آن‌ها نیرومند بوده و در سایر منابع به آن‌ها اشاره زیادی شده بود. بر اساس بررسی انجام شده، برنامه‌های پیش‌گیرانه برای تمامی گروه‌های سنی و تمامی اختلالات روان‌شناختی نتایج مثبتی در برداشتند. بازبینی برنامه‌های پیش‌گیرانه نشان داد که این دسته از برنامه‌ها می‌توانند جهت جلوگیری از اختلالات روان‌شناختی و ارتقاء رشد، مخصوصاً در کودکان و بزرگسالانی که در معرض خطر هستند، موثر واقع شود. مهمتر اینکه، آن‌ها می‌توانند در ارتباط با اختلالات روان‌شناختی کودکان آگاهی‌بخش باشند و فهم ما را از اختلالات روانی ارتقاء و شانس مدیریت آن‌ها را افزایش دهند.

2- روش انجام پژوهش

هدف این پژوهش بررسی شیوع اختلالات روان‌شناختی در بین دانش‌آموزان دبستانی سرچشمه که در سال 1393 در آن شهر مشغول به تحصیل بودند، می‌باشد. سرچشمه (شهر مس) یک شهر صنعتی بوده که در مجاور معدن مس سرچشمه واقع است که خانواده کارکنان شاغل در آن معدن در این شهر ساکن می‌باشند. براساس آمار ارائه شده از سوی نمایندگی آموزش و پرورش در سرچشمه، در سال 1393 سه دبستان دخترانه و سه دبستان پسرانه فعال بودند که 5 دبستان از 6 دبستان در این پژوهش شرکت کردند. جدول شماره 1 تعداد افراد هر مدرسه را به همراه تعداد افرادی که در پژوهش شرکت کرده‌اند، نشان می‌دهد. براساس داده‌های جدول شماره 1، مدرسه آزادگان با 52.8 درصد مشارکت دارای کمترین و مدرسه نبوت با 64.9 درصد بیشترین مشارکت را داشته‌اند. در کل 56.7 درصد از دانش‌آموزان پسر و 61.9 درصد از دانش‌آموزان دختر در این پژوهش مشارکت کرده‌اند. با توجه به جمعیت کل دانش‌آموز سرچشمه در سال 1393، براساس فرمول کوکران حجم نمونه بایستی در حدود 275 نفر باشد. در این تحقیق 458 نفر شرکت داشتند که از لحاظ حجم نمونه قابل قبول می‌باشد.

در این تحقیق، جهت جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز از فهرست رفتار کودک آخنباخ استفاده شده است. نظام سنجش مبتنی بر تجربه آخنباخ شامل مجموعه‌ای از فرم‌ها است که سنجش آسان و همچنین مقرون به صرفه برخی از شایستگی‌ها و همچنین برخی از اختلالات رفتاری کودکان را فراهم می‌سازد. این نظام سنجش شامل سه دسته فرم شامل سیاهه رفتاری کودک¹، پرسشنامه خود سنجی نوجوانان² و فرم معلم³ می‌شود. در این تحقیق از فرم سیاهه رفتاری کودک استفاده شده است. این فرم توسط والد کودک و یا هر کسی که مسئولیت سرپرستی کودک را بر عهده دارد و از خصوصیات رفتاری او مطلع می‌باشد، تکمیل می‌گردد.

¹ -Children Behavior Checklist (CBCL)

² -Youth Self Report (YSR)

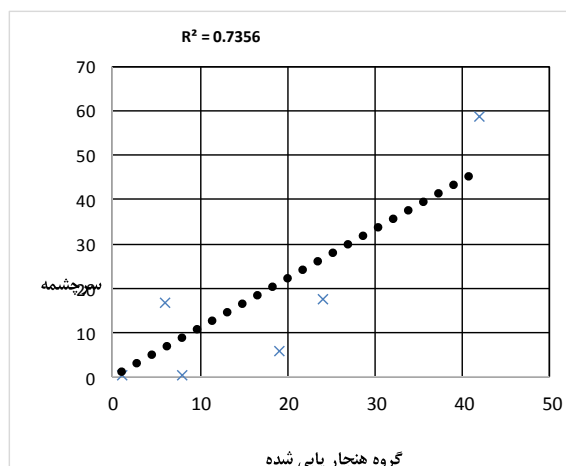
³ - Teacher Report Form (TRF)

جدول 1: آمار دانش‌آموزانی که در سال 1393 در سرچشمه مشغول به تحصیل بوده‌اند و تعداد شرکت‌کنندگان در تحقیق

مدرسه	تعداد شرکت‌کنندگان		کل افراد		درصد شرکت‌کنندگان	
	جنسیت		جنسیت		جنسیت	
	پسر	دختر	پسر	دختر	پسر	دختر
آزادگان	86		163		52.8	
حبیب	106		168		63.1	
شایستگان	73		136		53.7	
معصومه		93		158		58.9
نبوت		100		154		64.9
جمع	265	193	467	312	56.7	61.9

این فرم توسط آقای اصغر مینایی هنجاریابی شده که نتایج آن در تابستان 1384 به چاپ رسیده است. از آنجاییکه هنجاریابی این فرم‌ها بسیار هزینه‌بر و وقت‌گیر می‌باشد، نتایج هنجاریابی انجام شده توسط اصغر مینایی مورد پذیرش قرار گرفته است. مقایسه جمعیت هنجاریابی شده با جمعیت مورد مطالعه تقریباً دشوار می‌نمود اما امکان مقایسه میزان تحصیلات والدین دانش‌آموزان جمعیت هنجاریابی شده و جمعیت مورد مطالعه امکان‌پذیر بود. آنالیز داده‌ها نشان می‌دهد که بین تحصیلات پدران و مادران جمعیت مورد مطالعه همبستگی بسیار بالایی وجود دارد ($R^2 > 90$). بنابراین، فقط مادران والدین دو جمعیت با هم مقایسه شده‌اند. در شکل شماره 1 مقایسه تحصیلات مادران دانش‌آموزان سرچشمه و مادران دانش‌آموزانی که بعنوان جامعه هنجاریابی مورد بررسی قرار گرفته‌اند، آورده شده است. همانطور که در شکل پیداست، الگوی توزیع مدارک تحصیلی در دو جامعه تقریباً شبیه به هم است. اما در کل، سطح مدارک تحصیلی مادران دانش‌آموزان سرچشمه نسبت به جامعه هنجاریابی شده بالاتر است. از آنجاییکه بین سطح تحصیلی پدران و مادران همبستگی بالایی برخوردار است، احتمالاً این موضوع در ارتباط با سطح تحصیلات پدران نیز صدق می‌کند.

بعد از تکمیل پاسخنامه‌ها، تمامی اطلاعات وارد کامپیوتر شده و آنالیزهای اولیه شامل بررسی داده‌های پرت صورت گرفت. بعد از این مرحله، با استفاده از نرم افزارهای Excel و SPSS آنالیزهای آماری مورد نیاز بعمل آمد. ابتدا، نمره خام هر دانش‌آموز با توجه به نمرات ارائه شده از طرف والدین محاسبه سپس با توجه به نمرات نرم تهیه شده در گزارش هنجاریابی که توسط آقای مینایی تهیه شده است، نسبت به مشخص نمودن وضعیت روان‌شناختی دانش‌آموزان اقدام شد. در ادامه نتایج بررسی‌های بعمل آمده آورده شده است.

شکل 1: مقایسه وضعیت تحصیلی مادران دانش‌آموزان مدارس سرچشمه و گروه هنجاریابی شده

3- محاسبات و نتایج

تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از این پرسشنامه را می‌توان هم بر اساس مقیاس‌های مبتنی بر تجربه و هم بر اساس مقیاس‌های مبتنی بر DSM انجام داد. در اینجا، مقیاس‌های سندرمی مبتنی بر DSM مورد بررسی قرار خواهند گرفت. جدول شماره 2 آمار مربوط به هر کدام از این سندرم‌ها را ارائه می‌دهد. همانطور که از جدول پیداست، مقیاس سندرمی مشکلات عاطفی با 18٪ بالاترین شیوع و مقیاس سندرمی مشکلات جسمانی با 12٪ پایین‌ترین شیوع را در بین مدارس سرچشمه دارند. شکل شماره 2 نتایج جدول 2 را بطور خلاصه نشان می‌دهد.

جدول 2: خلاصه آمار مربوط به مقیاس‌های سندرمی مبتنی بر DSM در مدارس مختلف شهر سرچشمه در سال 1393

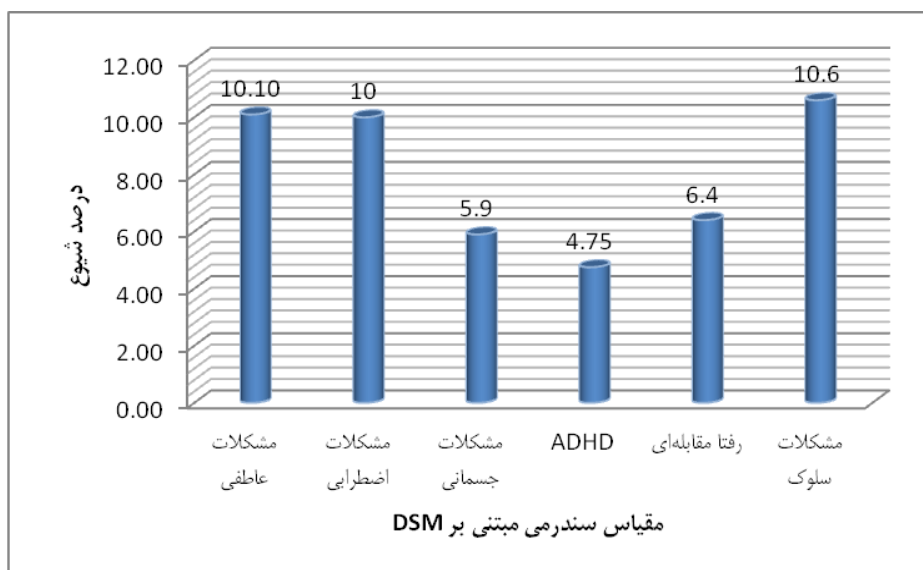
مشکلات سلوک	رفتا مقابله‌ای	ADHD	مشکلات جسمانی	مشکلات اضطرابی	مشکلات عاطفی	مدرسه
11.3	17.5	11.5	9.5	9.6	11.3	آزادگان
30.2	23.7	19.6	12.6	16.8	26.6	حبیب
19.1	20	11.8	11.1	5.7	8.8	شایستگان
5.1	7.3	8.8	9.1	11.6	11.4	معصومه
16.3	19.4	17.2	13.5	22.2	29.4	نبوت
16.9	17.7	14.25	12.28	13.72	18.22	مجموع

شکل شماره 2: درصد شیوع مقیاس‌های سندرمی مبتنی بر DSM در مدارس سرچشمه در سال 1393

همچنین، درصد دانش‌آموزانی که در محدوده مرزی اختلالات مختلف روان‌شناختی قرار دارند نیز محاسبه شده است. جدول شماره 3 نتایج مربوطه را نشان می‌دهد. شکل 3 نیز نمودار مربوط به درصد افرادی که در محدوده مرزی اختلالات مختلف قرار می‌گیرند را نشان می‌دهد. با توجه به محاسبات انجام شده، پایین‌ترین آمار مربوط به مشکلات جسمانی و بالاترین آن مربوط به مشکلات سلوک می‌باشد.

جدول 3: درصد افراد محدوده مرزی مقیاس‌های سندرمی مبتنی بر DSM در مدارس مختلف شهر سرچشمه در سال 1393

مشکلات سلوک	رفتا مقابله‌ای	ADHD	مشکلات جسمانی	مشکلات اضطرابی	مشکلات عاطفی	مدرسه
12.5	1.3	5.1	4.8	9.6	12.5	آزادگان
14.6	0.0	6.9	0.0	16.8	7.4	حبیب
10.3	5.7	10.3	0.0	5.8	11.8	شایستگان
10.1	12.2	1.3	10.2	11.6	11.4	معصومه
5.4	12.9	1.1	11.5	22.2	8.2	نبوت
10.60	6.40	4.75	5.90	10.00	10.10	مجموع

شکل شماره 3: درصد شیوع حدود مرزی مقیاس‌های سندرمی مبتنی بر DSM در مدارس سرچشمه در سال 1393

جدول شماره 4 خلاصه اطلاعات مربوط به درصد افرادی که در محدوده بالینی و مرزی قرار می‌گیرند را نشان می‌دهد.

جدول 4: درصد افراد محدوده مرزی و بالینی مقیاس‌های سندرمی مبتنی بر DSM در مدارس مختلف شهر سرچشمه در سال 1393

مشکلات سلوک	رفتار مقابله‌ای	ADHD	مشکلات جسمانی	مشکلات اضطرابی	مشکلات عاطفی	مدرسه
16.90	17.70	14.25	12.28	13.72	18.22	محدوده بالینی
10.60	6.40	4.75	5.90	10.00	10.10	محدوده مرزی
27.50	24.10	19.00	18.18	23.72	28.32	مجموع

جهت بررسی وجود یا عدم وجود اختلاف معنادار بین شیوع مقیاس‌های سندرمی مبتنی بر DSM در میان دختران و پسران، از آزمون χ^2 استفاده شده است. در مرحله اول مدارس دخترانه و پسرانه که از لحاظ سنی با هم یکسان بودند مورد مقایسه قرار گرفتند (مدرسه دخترانه نبوت با مدرسه پسرانه حبیب با متوسط سن 8 سال و مدرسه دخترانه معصومه با مدرسه پسرانه آزادگان با متوسط سن 11 سال). در مرحله دوم، اختلاف بین شیوع این سندرم‌ها در بین دختران و پسران هم سن و سال مورد بررسی قرار گرفت. در این مرحله نیز از آزمون χ^2 استفاده گردید. همچنین، اختلاف بین اختلالات مختلف در بین جمعیت کلی دختران و پسران نیز بررسی شد. جدول شماره 4 نتایج محاسبات انجام شده را نشان می‌دهد. علامت مثبت به معنای وجود اختلاف در سطح 0.05 است.

همانطور که از جدول شماره 4 پیداست، در سطح 0.05 بین شیوع مشکلات اضطرابی در بین پسران و دختران 7 ساله تفاوت معنادار وجود دارد. همچنین، از نظر شیوع مشکلات سلوک، جمعیت کلی پسران و دختران در سطح 0.05 با هم دارای اختلاف معنادار هستند. همچنین، مدرسه نبوت و حبیب نیز در میزان شیوع اختلال سلوک با هم اختلاف دارند.

جدول 5: وجود یا عدم وجود اختلاف معنادار بین شیوع مقیاس‌های سندرم مبتنی بر DSM در دانش‌آموزان دختر و پسر در سال 1393 در سرچشمه

مقیاس سندرمی	دختر-پسر (سین مختلف)					جنسیت	مدارس	
	7	8	9	10	11	پسران-دختران	آزادگان-معصومه	نبوت-حبیب
مشکلات عاطفی	-	-	-	-	-	-	-	-
مشکلات اضطرابی	+	-	-	-	-	-	-	-
مشکلات جسمانی	-	-	-	-	-	-	-	-
ADHD	-	-	-	-	-	-	-	-
رفتا مقابله‌ای	-	-	-	-	-	-	-	-
مشکلات سلوک	-	-	-	-	-	+	-	+

وضعیت دانش‌آموزان از نظر ابتلاء به 1 یا چند اختلال نیز مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این محاسبات در جدول 5 آورده شده است. بر اساس محاسبات انجام شده در حدود 41٪ از افرادی که در این تحقیق شرکت کرده‌اند، حداقل به یکی از مقیاس‌های سندرمی مبتلا هستند. همچنین، حدود 23٪ از آن‌ها حداقل به دو تا مقیاس سندرمی مبتلا هستند. براساس آمار بدست آمده نسبت ابتلای پسران به دختران دبستانی در سرچشمه در سال 1393 برابر با 1.25 است.

جدول 6: درصدی از دانش‌آموزان که در سال 1393 در سرچشمه نشانه‌های یک یا چند اختلال روان‌شناختی را نشان می‌دهند.

درصد کل	درصد دختر	درصد پسر	کل تجمعی	دختر تجمعی	پسر جمع	دختر	پسر	حداقل تعداد اختلال
41.23	36.27	44.87	188.00	70	118	28	53	1
23.46	21.76	24.71	107.00	42	65	20	28	2
12.94	11.40	14.07	59.00	22	37	12	22	3
5.48	5.18	5.70	25.00	10	15	4	13	4
1.75	3.11	0.76	8.00	6	2	5	2	5
0.22	0.52	0.00	1.00	1	0	1	0	6

4-نتیجه گیری

داده‌های بدست آمده نشان می‌دهند که مشکلات عاطفی بالاترین شیوع را بین دانش‌آموزان دبستانی در سرچشمه دارد. بعد از مشکلات عاطفی، مشکلات سلوک و رفتارهای مقابله‌ای در رده بعدی قرار می‌گیرند. بنابراین، به نظر می‌رسد برنامه‌ریزی‌های آموزشی و تربیتی که در راستای برطرف نمودن مشکلات اجتماعی صورت می‌گیرد، باید در این سه حوضه متمرکز باشد. براساس محاسبات انجام شده در این تحقیق، در حدود 41٪ از دانش‌آموزان سرچشمه حداقل نشانه‌های 1 اختلال روان‌شناختی را از خود بروز می‌دهند. با توجه به تحقیقات قبلی که شیوع اختلالات را در بین کودکان 4 تا 40٪ درصد گزارش کرده‌اند(صابر، 1387، 8)، شیوع اختلالات در بین دانش‌آموزان سرچشمه در بخش بالایی این طیف قرار می‌گیرد. معمولاً، خطر ابتلای پسران نسبت به دختران بین 2 تا 5 برابر بیشتر است(صابر، 1387، 8). البته این نسبت در دانش‌آموزان ابتدایی شهر رودهن در سال تحصیلی 85-86 برابر با 1.5 گزارش شده است(صابر، 1387، 8). اما این نسبت در سرچشمه برابر با 1.25 برآورد شده است که نسبت به آمار قبلی کمتر است.

International Conference on Psychology and Culture Life

این تفاوت می‌تواند بدلائل زیادی باشد. سرچشمه یک شهر صنعتی بوده که ساکنین آن مهاجرینی از شهرهای مختلف با پیشینه فرهنگی متفاوت هستند. از طرف دیگر تمامی ساکنین سرچشمه مستاجر بوده و هیچگونه مالکیتی بر منازل مسکونی ندارند. که این موضوع می‌تواند دلبستگی افراد به شهر و در نتیجه زندگی را تحت تاثیر قرار دهد.

تقدیر و تشکر

نگارندگان این مقاله بر خود لازم می‌دانند تا از شرکت ملی صنایع مس، نمایندگی آموزش و پرورش سرچشمه، و دانشگاه آزاد کرمان که امکان انجام این پژوهش را فراهم آورده‌اند کمال قدرانی و سپاسگزاری را بعمل آورند. همچنین، در این جا از زحمات سرکار خانم سهیلا امینی زاده قدرانی می‌شود.

مراجع:

- 1- آخنباخ، توماس و رسکورا، لسی، 2000، راهنمای فرمهای سن مدرسه نظام سنجش مبتنی بر تجربه آخنباخ، مترجم: مینایی، اصغر، 1384، تهران: انتشارات پژوهشکده کودکان استثنایی.
- 2- صابر، هایده (1387): « همه گیرشناسی اختلالات عاطفی و رفتاری در کودکان مقطع ابتدایی»، اندیشه و رفتار، دوره دوم، شماره 8، ایران.

1. Amminger, G. P., Pope, S., Rock, D., et al (1999) **Relationship between childhood behavioural disturbance and later schizophrenia in the New York High Risk Project**. American Journal of Psychiatry, 156, 525-530
2. Costello, e., j., Erkanli, E., et al (2003). **Prevalence and development of psychiatric disorders in childhood and adolescence**, ARCHGEN psychiatry 60
3. Opler, M., D. Sodhi, D. Zaveri, et al. (2010). **Primary psychiatric prevention in children and adolescents**, Annals of Clinical Psychiatry, 22(4): 220-234